

Vit liva í størri vanda enn nakrantíð áður á jørðini

Fyri stuttum var rithøvundurin Toni Liversage og vitjaði í Føroyum. Ferðin varð stuðlað av Dansk-Færøsk Kulturfond, og hon helt fyrilestrar víða um landið — í Havn, Vági, Gøtu og Klaksvík. Fyrilestrar hennara snúðu seg um tað sama, hon mest hevur skrivað um í bókum sínum: kvinnusøga og friðarrørsla. Í 70-árunum hevur Toni verið aktiv í tí donsku kvinnurørsluni og er nú við í friðarrørsluni. Vit hava spurt hana hví?

Sum við so mongum øðrum í Danmark — og Vesteuropa annars — var tað NATO-avgerðin 12. desember 1979 um at seta 572 nýggjar atomraketir upp í Vestureuropa frá desember 1983, ið fekk meg at siggja tann deyðsvanda, vit eru komin í. Atomdubbingin er so liðandi farin fram heilt síðan annan heimsbardaga, men vit munna hava latið okkum rúra í blund av, at okkurt fór helst at spyrjast burtur úr avvápnadarsamráðingunum.

NATO-avgerðin um at seta hesar nýggju atomraketirnar upp hevur tó gjørt tað heilt greitt, at um ikki sokallað vanlig fólk nú fór at gera vart við seg og tala at hesi øru gongd, ja so kann skjótt gerast ov seint.

Nú eru góð fyra ár liðin, síðan avgerðin varð tikin, og vit hava sæð ein ótrúligan vøkstur í friðarrørsluni fyrst í Vestureuropa, so í USA og nú eisini summastaðni í Eystureuropa. Her hugsi eg ikki um tær »offisiellu« friðarrørslurnar, ið bara finnast at vápnadubbingini vestanfyri, men eg hugsi um tær óoffisiellu rørslurnar, fram um alt í DDR og Ungarn, ið vilja finnast at dubbingini hjá báðum stórveldunum. Og tað er av sonnum munur á, at tað er vandamiklari hjá teimum at gera vart við sína støðu, enn hjá okkum.

Tú arbeiðir sjálv í »Nei til Atomváben« í Danmark. Hverja støðu hava tit til Eystureuropa í fylkingini?

— »Nei til Atomváben« finst at atomdubbingini bæði eystanfyri og vest-

anfyri, og vit mótmæla eisini, tá myndugleikarnir eystanfyri vilja gera seg inn á tær óoffisiellu friðarrørslurnar í Eystureuropa. Vit hava samband við tær, men annars royna vit at hava samband við so nógv fólk, sum vit kunna, eystanfyri. Á øllum stigum. Vit meta, at tað er av størsta týdningi, at fólk eystanfyri og vestanfyri læra hvønn anna at kenna — vit mugu royna at niðurbróta tær figgindamyndirnar vit hava av hverjum øðrum. Tá saman um kemur hava vit felags áhugamál — antin vit búgva eystanfyri ella vestanfyri — í at slenna undan ragnarokki.

Tú hevur ferðast ein hóp í USA fyri at greiða frá friðarrørsluni í Europa. Hverjar upptatanir hevur tú av hesum ferðum?

— Jú, eg havi verið tvær ferðir vestan hav — í USA. Fimm vikur tilsaman. Tað er sjálvsagt ikki nógv, tá vit hugsa um, hvussu stórt og fjølbroytt landið er. Og tað er tí sjálvsagt ikki gjørligt at siga so nógv, men okkurt kann eg nevna. Eitt sumserliga gjørdi meg bilna, fyrstu ferð eg var har yviri, var hvussu aktivir kirkjurnar eru upp í friðarrørslunum og friðararbeiðnum. Bæði tann katólska og tann protestantiska. Teir katólsku biskuparnir viðtøku eitt nú síðsta vár eitt hundrað bræv, har teir hvassliga fordema atondubbingini.

Samstundis varð eg eisini ovfarin av, hvussu lítið nógvir amerikanarar vita um europeisk viður-

skift, og at høggravongurin alla tíðina ger, hvat hann kann, fyri at birta upp undir tað svart-hvitu antikommunismuna, ið altíð hevur merkt amerikansk politikk. Nú eri eg sjálv sera kritisk móttvegis tí sovjetiska stýrslagnum — tað er totalitert og undirkúgandi, og tað skal sjálvsagt rópast hart, men hinvegin meti eg, at tær ið halda fram, at Sovjett-samveldið bara biðar eftir fyrsta og besta høvi til at loypa á og gera innrás í Vestureuropa, antin hava eina ófatiliga órealistiska uppfatan av viðurskiftunum, ella einans vilja ræða fólk til kritikkleyst at góðtaka alla framhaldandi atomdubbing vestanfyri. Eg hugsi, at russarar hava meira enn nokk við at basa teimum trupuleikum, teir hava heima hjá sær sjálvum og eystanveldunum yvirhøvur. Og hartil er at siga, at ein hópur av høgstandandi hernaðarleiðarum her vestanfyri, vist á, at út frá heilt einføldum hernaðarstrategiskum sjónarmiðum er tað púra burturvið at hugsa sær, at russarar skulu koma týskjandi við stíðsvagnum sínum og herseta Vestureuropa. Og hesar ber so valla til at ákæra fyri at vera kommunistar ella agentar. Hugsa tær til demis, hvussu teir skulu kunna varðveitt eitt hernaðarligt útgøðarsamband millum Sovjett-samveldið og Vestureuropa. Til demis gjøgnum Polen, har fólk ið er ógvuliga óvinarliga instillað móti Sovjett-samveldinum? Og hvussu skulla russarar kunna klára Vestureuropa, tá tað gongst teimum so illa í

Afganistan. Og eitt afturat — russarar hava upplivað og liðið undir tveimum heimsbardögum — amerikanarar ongan.

Hvussu metir tú útlitini fyri friðararbeiðnum, nú raketir verða settar upp bæði vestanfyri og eystanfyri?

— Hetta visir, at friðarrørslurnar høvdu rætt, tá vist varð á, at uppsetingin av raketum vestanfyri ikki fór at noyða russarar til samráðingarborðið, men heldur fekk teir at taka til móttøku. Dubbingarskrúvan hevur fingið eina umferð afturat. Tað er tað sama gamla mynstrið: amerikanarar leggja fyri við dubbingini, russarar fylgja eftir so gott teir kunna. Og tað er ikki lítið.

Men tað vóru eisini fleiri, ið mettu, at tá uppsetingin byrjaði, fóru friðarrørslurnar at detta niðurfyri, tí tær høvdu lagt næstan alt arbeiði sitt í at forða fyri uppsetingin. Tað hevur ikki hent. Fólk vita ógvuliga væl, at hesar 572 vestur-raketirnar og tær sovjetisku S-20 raketirnar bera eru tindurin á ísfjallinum. Tað ræður ikki bara um at forða fyri einum einsekum vápnaslag, men fáa fólk at skilja, at fleiri vápn ikki skapa størri tryggjeika. Tvørturímóti.

Í dag roynir friðarrørslan í Danmark — og aðrastaðni — at leita afturum tær einstøku vápnaskeiparnar og royna at lýsa orsakarnar fyri kappdubbingini. Fleiri og fleiri skilja, at tað ikki er nóg mikið at siga, at vit vilja hava frið — vit mugu royna at skilja, hvat tað er, ið forðar fyri friði, og



hvát kann gerast fyri at náa fram til eina friðarligari verð.

Men hvør er høvuðsuppgávan hjá friðarrørsluni í Danmark í næstu framtíð?

— Bæði í Danmark og aðrastaðni verður meira og meira arbeitt við tí ábyrgd hvørt land sær hevur fyri dubbingini. Fyri Danmark vil tað siga, at vit mugu venda okkum imóti donskum limaskapi í NATO og meðaýgdini fyri atomstrategiini hjá hesum felagsskapi. Ein høvuðsuppgáva í Danmark verður tí, at fáa landið 100% at taka frásiga sær lutøku í dubbingini. Vit mugu sýta fyri at lata okkum »verja« av vápnum, ið at enda kunna týna alla mannaættina. Viðhaldsfólkið heldur fast við, at her er talan um ræðuvápn — vápn, ið skulu ræða onnur til ikki at nýta vápn — vápn, ið ongantið skulu brúkast. Hetta er tvælt. Ongin kann hóta nakran, um viðkomandi ikki sjálvur er til reiðar at brúka höttanina. Tað merkir í síðstu atløgu, at tær, ið meina, at atomvápnini eru ein neyðugur partur av verjuni, eisini eru til reiðar at týna alla mannaættina. Og tað meini eg, er ómoralskt.

Tú arbeiðir í »Nei til Atomvápn« og áður hevur tú verið aktiv í kvinnurørsluni. Hvi ert tú so ikki við í »Kvinnum fyri Friði«?

— Eg arbeiði við í »Nei til Atomvápn« har menn og kvinnur arbeiða saman, tí eg meini — og tí er valla nakar ósamdur í — at hetta snýr seg um øll. Støðan vit eru í, er ein hótan móti allari mannaættini, og vit kunna einans gera okkum vónir um broytingar, um øll eru við.

Samstundis meini eg, at sjálvstøðug kvinnuinitiativ eru umráðandi og týðningarmikil. Minst til, hvussu treiskar Greenham Common kvinnurnar hava verið uttanfyri hesa herstöð, ið nú hýsir atomraketum. Teirra friðararbeiði hevur verið sum ein varði í øllum friðararbeiði. Harafturat hugsi eg, at reinir kvinnubólkar kunna vera vit til at halda fast um fleiri av teimum góðu royndunum úr kvinnurørsluni. Eg hugsi millum annað um ta »fletu« skipanina, at øll hava eins stóra ábyrgd, at ongin valdur formaður skal umboða hini o.s.fr.

Men samanumtikið haldi eg, tað er heilt avgerðandi at kvinnur og menn arbeiða saman. Í USA sá eg í summum portum av kvinnufriðarrørsluni eitt ávíst rák framundir at gera andsøgnina millum kvinnur og menn — ið veruliga eyðkennir okkara samfelag — til høvuðsand-søgnina í friðararbeiðnum. Og tað er vandamikið, tí hvussu kunna vit arbeiða frameftir tá? Vit mugu hava søguna við okkum eisini, ikki kvetta á stokkinum. Kynsmynstrið, ið nívir okkum, er skapt av uppalingini, hevur søguligar røtur, og at leggja ábyrgdina fyri dubbingina á tann einstaka mannin, bara tí hann er mannfólk, og tí tað eru menn, ið sita við valdið, tað er frukatalyst. Tað má vera tað, ein ger, ið er umráðandi, ikki hvat kyn, hvør hevur.

Sjálvandi skulu vit stríðast móti kvinnukúg-ing og mansveldi har, tað stingur høvdið upp. Hesum er tíverri ikki beint fyri enn, men júst í friðar-